

ІНОВАЦІЇ В МЕДИЦИНІ

ВНУТРІШНЬОЇ ТА СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ 2026 ● №2

2026 №2

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЖУРНАЛ ВНУТРІШНЬОЇ ТА СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ

ЛЕКЦІЇ ● ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ● ДОСЛІДЖЕННЯ

ISSN 2411-1457

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Медичний факультет Каразінського університета 1805–1920 роки (монографія)

Величезною гордістю для харків'ян є той факт, що перший медичний факультет на теренах нашої батьківщини був заснований саме в Харкові, в Каразінському університеті, до складу якого він увійшов з моменту його заснування у 1804 році. Але ще більшу гордість викликає те, що з його історією пов'язані імена багатьох відомих вчених-медиків та лікарів-практиків. Це хірурги Ф.І. Іноземцев, П.М. Шумлянський, М.І. Єллінський, Т.Л. Ванцетті, П.А. Наранович, В.Ф. Грубе, М.П. Трінклер, І.К. Зарубін, А.Г. Підріз та Ю.Р. Пенський; патологоанатоми Д.Ф. Лямбль, М.Ф. Мельников-Розведенков та С.Л. Ерліх; гістологи Н.А. Хржонщевський, І.П. Щелков, З.І. Стрільцов та М.К. Кульчицький; судові медики Е.Ф. Бєллін, Ф.О. Патенко та М.С. Бокаріус; акушер І.П. Лазаревич; офтальмологи Л.Л. Гіршман, П.М. Барабашев та О.П. Брауштейн; анатоми І.Д. Книгін, І.К. Вагнер, М.О. Попов та В.П. Воробйов; психіатри П.О. Бутковський, П.І. Ковалевський та К.І. Платонов; терапевти В.Г. Лашкевич, І.М. Оболенський та П.І. Шатілов; педіатри І.В. Троїцький та В.А. Франківський; фізіолог В.Я. Данилевський; фармакологи Я.М. Громов та М.О. Валяшко та безліч інших яскравих особистостей медичного світу. Багато з них були випускниками Харківського університету і виявили свої таланти, ще будучи студентами.

Ці видатні вчені, практики та педагоги залишили багату наукову спадщину, показали себе як талановиті організатори та винахідники. Але не менш важливо відзначити, що вони залишили по собі добру пам'ять серед широких верств населення. Вже за своєю діяльністю лікар не може жити відстороненим життям. Наприклад, терапевт, професор кафедри лікарської діагностики Харківського університету Петро Іванович Шатілов отримав у народі прізвисько «професор околиць» за те, що безкоштовно допомагав незаможним мешканцям віддалених від центру районів міста. Безмірна відданість та співчуття до ближнього, виявлені цим вихованцем та співробітником медичного факультету, назавжди закріпили його ім'я у назві вулиці Шатилівської та історичного району Шатилівка, де він жив і практикував. Одна з вулиць Харкова носить ім'я професора офтальмолога Леонарда Гіршмана, відомого далеко за межами Харкова. Свого часу, щоб утримати його у Харкові, городяни зібрали значну грошову суму на влаштування для нього офтальмологічної лікарні, яка носить сьогодні ім'я свого першого завідувача (тепер Харківська міська офтальмологічна клінічна лікарня імені О.Л. Гіршмана). Вважається, що за своє життя лікар прийняв мільйон хворих. І навіть якщо вважати цю цифру перебільшеною, дані, що є в нашому розпорядженні, свідчать про його невтомну діяльність, яка дозволила багатьом людям знову побачити красу навколишнього світу.

Імена вчених-медиків Харківського університету, які зробили значний внесок у розвиток медицини, мають також деякі науково-дослідні інститути. Так, Інститут проблем ендокринної патології названо на честь його засновника та першого директора Василя Яковича Данилевського, професора кафедри фізіології. Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз має ім'я заслуженого професора Миколи Сергійовича Бокаріуса, який завідував кафедрою судової медицини Харківського університету та багато зробив для розвитку цієї дисципліни. Ім'я Михайла Івановича Ситенка, випускника, а потім і співробітника медичного факультету (помічник прозектора кафедри оперативної хірургії), носить Інститут патології хребта та суглобів. Інститут радіології має ім'я випускника медичного факультету Сергія Петровича Григор'єва, який є одним із засновників практичної та наукової рентгенології в Україні. Ім'я нобелівського лауреата Іллі Мечникова, який був вихованцем професора фізіології та декана медичного факультету І.П. Щелкова, має Інститут мікробіології та імунології.

Після відродження медичної освіти у Харківському національному університеті імені В.М. Каразіна інтерес до історичного коріння медичного факультета виявлявся і з боку його співробітників. Цією темою на рубежі XX–XXI століть займався декан медичного факультета Микола Іванович Яблучанський. У 2016 році з ініціативи завідувача кафедри загальної та клінічної патології Олени Сергіївни Проценко побачила світ монографія, присвячена історії розвитку в Харківському університеті таких дисциплін, як анатомія, патологічна анатомія, судова медицина, а також гістологія та ембріологія. Книга була видана за редакцією декана медичного факультета Віктора Миколайовича Савченка. Певна увага була приділена історії кафедри хірургічних хвороб.

Таким чином, ця монографія є продовженням зазначених починань, ще одним кроком на шляху вивчення славних сторінок історії медичної освіти у стінах Харківського національного університету імені В.М. Каразіна.

Доктор медичних наук, професор,
І. В. Белозьоров

Рецензія на книгу професора О.А. Опаріна «Медицина Середньовічної Європи»

Західноєвропейська медицина Середніх віків, що починається з 476 року – року падіння Західної Римської імперії і що триває до 1517 року – року початку Великої Реформації, ставитися з одного боку до найдовшого етапу історії медицини і водночас найстатичнішому періоду у всій медичної науки. «На весь цей довгий, тисячолітній період «матеріал медицини» залишався незмінним, ледь збагачуючись деякими придбаннями, і то завдяки більш нагоді, ніж духу винаходу» [Ковнер С.Г. Історія Середньовічної медицини. Випуски 1-2. – М.: Книга на вимогу, 2013. – С. 494].

Недарма, «англійці називають Середні віки «темними», dark ages, dark time. Справді, сімсот-вісімсот тліє, що відокремлюють падіння Західної римської імперії від епохи Відродження дуже мізерні точками, маяками і оазисами освіти, що світяться ... тягнеться цілий ряд століть без всякого розумового просвіту, без будь-яких ознак живого розумового життя» [Тарлі Є.В. Історія Італії в Середньовіччі. – СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1901. – С. 187].

«У цю епоху розумовий рух Західної Європи та економічне становище простого народу були вкрай незавидні. Народ, пригнічений потрійним ярмом – духовенства. Феодалів і цехів був позбавлений всіх цивільних прав і часто навіть постійного шматка хліба; Нерідко цілі села десятки років ховалися в лісових і болотних нетрях, даючи привід створювати легенди про лікантропи, тобто. людино-вовках, і урсогомах – людино-ведмедях. Забитий, загнаний, зубожілий народ був у володінні розумового невігластва і темних забобонів; це було справжнє безправне темне царство, без найменшого світлого променя надії на щось найкраще у майбутньому» [Биков А.А. Лойола. Його життя та громадська діяльність. – М.: Республіка, 1995. – С. 328–329].

Ми не знайдемо більше періоду в якому б протягом тисячі років рівень медичних знань не тільки не збагачувався принципово новими досягненнями, але, навпаки, в самому кінці епохи Середніх віків ми спостерігаємо незвичайний сплеск безроздільного панування в медицині забобонів і відверто містичних уявлень, Апогеєм чого стають психічні епідемії Середньовіччя, які не мали місця в жодному з періодів історії людства.

Також ми не знайдемо більше за всю історію медицини періоду в якому настільки повсюдно панувала б антисанітарія, як у житті міст в цілому, так і в особистому побуті жителів того часу, незалежно від їх соціального походження. Період середньовічної медицини є прикладом і періодом з найнижчою тривалістю життя і одночасно з найвищими показниками дитячої смертності, голодоморів і алкоголізму. І це все відбувається за безроздільного панування у всіх сферах життя тодішнього суспільства середньовічної церкви та її ідеології [Ковнер С.Г. Історія Середньовічної медицини. Випуски 1–2. – М.: Книга на вимогу, 2013. – С. 494].

І тому тільки з урахуванням цього ми можемо зрозуміти і пояснити ці особливості всієї середньовічної медицини та особливості медицини середньовічного міста зокрема.

У представленій монографії вперше комплексно показано роль релігійно-філософських уявлень на розвиток медичної науки та практики середньовіччя. Вперше зображено. що саме ці релігійно-філософські вчення середньовічної церкви та зумовили статичний стан медицини протягом усього Середньовіччя.

У роботі вперше показані витоки та причини формування тих чи інших методів лікування, які широко застосовувалися в Середні віки. Розкрито причини відсутності розвитку медичної допомоги населенню.

У монографії вперше комплексно досліджено феномен психічних епідемій Середньовіччя, розкрито релігійне коріння, що зумовило їх появу. Особливий інтерес представляє й дослідження феномена Хрестових походів та його роль розвиток медичних уявлень на той час. Особливу увагу у роботі приділено дослідженню формування та особливостей медичних факультетів Середньовічних університетів.

Автор вперше комплексно розкриває причини тривалого панування забобонних та магічних уявлень, що панували у програмі медичних факультетів Середньовічних університетів та їх статичного стану до епохи Великої Реформації.

Таким чином, дана монографія представляє безперечний науково-практичний інтерес і може бути рекомендована до перекладу польською та англійською мовами для подальшого впровадження у навчальний процес для студентів медичних та гуманітарних ВНЗ.

Професор, доктор філософських і юридичних наук,
А. Жаловага, Польща.

№ 2/2026

ISSN 2411-1457(print), ISSN 2415-346X(online)

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЖУРНАЛ ВНУТРІШНЬОЇ ТА СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ

THE EAST EUROPE JOURNAL OF INTERNAL AND FAMILY MEDICINE

Засновники
Харківська медична академія післядипломної освіти,
Харківська обласна організація «Асоціація лікарів загальної практики — сімейної медицини»

Рекомендовано до друку Правлінням асоціації лікарів загальної практики-сімейної медицини (Протокол №4 від 22.04.2026 р.)
Заснований у 2014 року. Виходить 2 рази на рік

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ 322107-12007117 від 25.03.2016 р.

Науково-практичний журнал з дистанційної освіти

Журнал внесено в міжнародні наукометрічні системи: Cross Ref, Index Copernicus, Academic Resource Index, WorldCat, Scientific Indexing Services, DRJI, ROAD, Citefactor, Open Academic Journals Index, Global Impact Factor, ESCI, Universal Impact Factor, Science Index, Google Scholar, база даних «Наукова періодика України».

Відповідальний секретар Сікало Ю.К
Заст. відповідального секретаря
Хоменко Л.О., Журавльова А.К., Лопіна Н.А.
Розробники та модератори сайту журнала
Лопіна Н.А., Рогачова Т.А.

Дизайн обкладинки Кулик В.В.
Комп'ютерна верстка Дєсятникова М.В.
Ум. друк. арк. 12,00.

Електронна адреса журналу:
http://www.internalmed-journal.in.ua/
Для кореспонденції: **teraprevm@med.edu.ua**

ФАКТ

Видавництво «ФАКТ»
61166, Харків, вул. Євгена Єніна (Бакуліна), 11.
Тел./факс: (050) 323-22-01. E-mail: publish_fakt@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3172 від 22.04.2008.

Виготовлено у ФОП В. Є. Гудзинський
Україна, 61072, м. Харків, вул. 23-го Серпня, 27.
Тел./факс: (050)343-66-17.

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України з медичних наук Додаток 1 до наказу N 409 від 17.03.2020 р.

Шеф-редактор
Корж О.М.

Головний редактор
Опарін О.А.

Заступники головного редактора
Журавльова Л.В., Белозьоров І.В., Лаврова Н.В.

Редколегія:
Алієв Д.А. (Азербайджан), Біловол О.М. Білоусова О.Ю., Благовещенська А.В., Болотна Л.А., Георгіянц М.А., Железнякова Н.М., Корж М.О., Михайлов Б.В., Опарін А.Г., Пасієшвілі Л.М., Робак І.Ю., Скрипник І.М., Фадеєнко Г.Д., Фролова Т.В., Харченко Н.В., Хвисюк М.І., Яременко О.Б.

Редакційна рада:
Абдуллаєв Р.Я. (Харків), Алієв А.Д. (Азербайджан), Баран Д. (Румунія), Бодня К.І. (Харків), Бука С. (Латвія), Волосовець О.П. (Київ), Волошина О.Б. (Одеса), Жаловага А.С. (Польща), Імонов М.С. (Таджикистан), Калда Р. (Естонія), Кокко С. (Фінляндія), Лабаш П. (Словаччина), Немец Ю. (Словаччина), Орновський М. (Польща), Орловський В.Ф. (Суми), Сабіров Д.М. (Узбекістан), Салакс Ю. (Латвія), Сидорчук Л.П. (Чернівці), Хіміон Л.В. (Київ), Шадманов А.К. (Узбекистан), Шамсієв А.М. (Узбекістан), Швець О.В. (Київ), Шекера О.Г. (Київ)

Зміст

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ. ОГЛЯД

Проф. В.О. Ольховський, проф. О.В. Дунаєв, М.А. Лютенко, Є.Є. Комісарова
Амбруаз Паре і судова медицина 5

О.О. Романюк, В.Г. Онікієнко, О.П. Погоріла, Я.В. Швидка
Випускник Харківського університету Менасій Ісаакович Марморштейн — лікар, дослідник, виконавець першої успішної ендокардіальної кардіостимуляції 8

Проф. Н.А. Гайструк, Ю.В. Виноградська, проф. А.Н. Гайструк, О.А. Пойда, Н.І. Абрамова, І.В. Сімонова
Науковий феномен Миколи Пирогова. Український етап: історико-біографічна основа професійного самовизначення 14

Проф. В.С. Єрмілов
Історичний досвід громадської медицини як один із факторів формування громадського суспільства 24

К.мед.н. Д.К. Милославський, Л.М. Грідасова, д.мед.н. З.В. Єлоєва, к.техн.н. С.В. Удовікова
ALIIS INSERVIENDO IPSE CONSUMOR: світлої пам'яті нещодавно померлих колег 27

Проф. І.Ю. Робак, доц. Г.Л. Демочко
Маловідомі факти біографії професора Вільгельма Грубе: по сторінках харківських газет 42

Доц. А.В. Білошицька, ст. викладач І.В. Сімонова, доц. В.М. Істошин, гол. бібліотекар О.П. Мазур
Медична освіта та медицина у Китаї на переломі XIX–XX століть очима сучасників 45

Проф. О.М. Корж, доц. Б.А. Рогожин
Еволюція уявлень про артеріальну гіпертензію у першій половині XX століття 50

О.В. Семененко, Р.О. Сухоносов, О.Ю. Виноградова
Анатомічні навчальні моделі з майстерень Адольфа Ціглера та Луї Озу у фондах комплексу «Музей медицини» Харківського національного медичного університету 56

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ. ОРИГІНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Доц. М.І. Кириченко, проф. Т.І. Лядова., проф. О.С. Проценко, доц. Н.О. Ремньова
Місце історії медицини і гуманітарних дисциплін у вищій медичній освіті 65

Проф. В. С. Пікалюк, проф. Д. М. Шиян, к.мед.н. В. І. Кравцова, к.мед.н. Г. І. Андрєєв
Ян Жижка — відтворення прижиттєвої зовнішності національного героя Чехії. Історія краніофаціальної реконструкції 76

Доц. Ю.К. Васильєв, проф. К.К. Васильєв
Засновник кафедри соціальної гігієни у Дніпрі, професор-гігієніст Михайло Варфоломійович Донич (1873–1951) 84

Проф. С. П. Руда, проф. В. М. Гамалія
Надія Олександрівна Пучківська (1908–2001) — видатний український лікар-офтальмолог 90

Contents

THE QUESTION OF THE HISTORY OF MEDICINE. REVIEW

Prof. V.O. Olkhovski, prof. O.V. Dunayev, M.A. Liutenko, Ye.Ye. Komissarova
Ambroise Paré and Forensic Medicine 5

O.O. Romaniuk, V.G. Onikienko, O.P. Pogorila, Y.V. Shvydka
Menasii Isaakovych Marmorshtein, a Graduate of Kharkiv University — Physician, Researcher, and Pioneer of the First Successful Endocardial Cardiac Pacing 8

Prof. N.A. Haistruk, Yu.V. Vynohradska, prof. A.N. Haistruk, O.A. Poida, N.I. Abramova, I.V. Simonova
The scientific phenomenon of Mykola Pirogov. The Ukrainian stage: the historical and biographical basis of professional self-determination 14

Prof. V.S. Yermilov
The Historical Experience of Community Medicine as a Factor in the Formation of Civil Society 24

D.K. Myloslavskyi, L.M. Gridasova, Z.V. Yeloyeva, S.V. Udovikova
ALIIS INSERVIENDO IPSE CONSUMOR: with fond memory of recently deceased colleagues 27

Prof. I. Robak, assoc. prof. H. Demochko
Little-known facts from the biography of Professor Wilhelm Grube: gleaned from the pages of Kharkiv newspapers 42

Assoc. prof. A.V. Biloshitska, senior lecturer I.V. Simonova, assoc. prof. V.M. Istoshyn, chief librarian O.P. Mazur
Medical education and medicine in China at the turn of the 19th–20th centuries through the eyes of contemporaries 45

Prof. O.M. Korzh, assoc. prof. B.A. Rogozhin
The evolution of concepts regarding arterial hypertension in the first half of the 20th century 50

O. Semenenko, R. Sukhonosov, O. Vynohradova
Anatomical teaching models from the workshopos of Adolf Ziegler and Louis Auzoux in the collection of the «Museum of Medicine» Complex at Kharkiv National Medical University 56

THE QUESTION OF THE HISTORY OF MEDICINE. THE ORIGINAL STUDY

Assoc. prof. Maksym I. Kyrychenko, prof. Tetiana I. Liadova, prof. Olena S. Protsenko, assoc. prof. Natalia O. Remnyova
The place of the history of medicine and the humanities in higher medical education 65

Prof. V. S. Pykalyuk, prof. D. M. Shyian, PhD V. I. Kravtsova, PhD H. I. Andrieiev
Jan Žižka — Recreating the Appearance of the Czech National Hero During His Lifetime. The History of Craniofacial Reconstruction 76

Assoc. prof. Yurii Vasyliev, prof. Kostyantyn Vasyliev
Founder of the department of social hygiene in Dnipro, professor of hygiene Mykhailo Varfolomiiovych Donych (1873–1951) . . . 84

Prof S. P. Ruda, prof. V. M. Gamaliia
Nadia Oleksandrivna Puchkivska (1908–2001) — prominent Ukrainian ophthalmologist 90

Проф. М.С. Мирошниченко, доц. В.О. Бібіченко, доц. М.О. Кучерявченко, доц. М.В. Ковальцова, доц. М.О. Кузнецова, доц. О.В. Морозов, Є.А. Громко
Витоки кафедри загальної та клінічної патофізіології імені Д.О. Альперна Харківського національного медичного університету: здобутки та сьогодення 97

Доц. Б.А. Рогожин
Історія медицини: філософія медичної науки 102

Проф. А.І. Сердюк, доц. Б.А. Рогожин, доц. А.Г. Захаріна
Клінічна бальнеологія на рубежі XIX–XX століть (1880–1914 рр.). 107

ПИТАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ. ОРИГІНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проф. О.К. Попсуйшапка, доц. І.В. Кріжановська, доц. Є.М. Бабаджанян
Медична візуалізація при дитячому остеохондрозі. 114

Проф. Н.В. Танасічук-Гажиєва, проф. О.А. Опарін, доц. Л.А. Сисун, асист. А.С. Єфіменко
Можливості радіологічних методів у діагностиці поперекового остеохондрозу 119

Проф. В.П. Старенький, доц. Р.М. Спузяк, асист. С.Г. Єфіменко
Променева діагностика у визначенні причин болю в попереку. 123

Проф. Р.Я. Абдуллаєв
Вогнищева непухлинна патологія щитоподібної залози . . . 127

Асист. Р.Р. Абдуллаєв
Променева діагностика вогнепальних ушкоджень нирок . . 132

ПИТАННЯ НЕВРОЛОГІЇ. ОГЛЯД

Доц. О.Л. Тондій, проф. О.Ю. Сухоносова, доц. С.М. Коренєв

Сучасні погляди на клініку, діагностику та лікування лейкодистрофій. 137

ПИТАННЯ ГАСТРОЕНТЕРОЛОГІЇ. ОГЛЯД

Проф. А.Г. Опарін, проф. О.А. Опарін, доц. А.В. Благовещенська, асист. О.М. Каширцева, доц. Ю.Г. Федченко, доц. А.Є. Новохатня, асист. І.П. Кореновський
Роль та місце калій-конкурентних блокаторів кислотної продукції в комплексній терапії гастроезофагеальної рефлюксної хвороби. 145

ПИТАННЯ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ. ОРИГІНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проф. Н.І. Макєєва, асист. В.В. Андрущенко, доц. М.Д. Бітчук, доц. Ю.К. Сікало, доц. Н.Д. Лантухова

Проектування освітньо-професійної програми «Парамедик» у вищій медичній освіті України як відповідь на безпекові виклики 150

Prof. M.S. Myroshnychenko, assoc. prof. V.O. Bibichenko, assoc. prof. M.O. Kucheriavchenko, assoc. prof. M.V. Kovaltsova, assoc. prof. M.O. Kuznetsova, assoc. prof. O.V. Morozov, Ye.A. Hromko
Origins of the Department of General and Clinical Pathophysiology named after D.O. Alpern of Kharkiv National Medical University: Achievements and the Present Day. 97

Assoc. prof. B.A. Rohozhyn
History of Medicine: Philosophy of Medical Science. 102

Prof. A.I. Serdiuk, assoc. prof. B.A. Rohozhyn, assoc. prof. A.H. Zakharina
Clinical Balneology at the Turn of the 19th and 20th Centuries (1880–1914) 107

THE QUESTION OF THE INSTRUMENTAL DIAGNOSTICS. THE ORIGINAL STUDY

Prof. O.K. Popsuishapka, assoc. prof. I.V. Krizhanovska, assoc. prof. E.M. Babadzhanyan
Medical visualization in children's osteochondrosis. 114

Prof. N.V. Tanasychuk-Gazhieva, prof. O.A. Oparin, assoc. prof. L.A. Sysun, asst. A.S. Efimenko
Possibilities of radiological methods in the diagnosis of lumbar osteochondrosis. 119

Prof. V.P. Starenkyi, assoc. prof. R.M. Spuzyak, asst. S.G. Yefimenko
Radiological diagnostics in determining the causes of low back pain. 123

Prof. R.Ya. Abdullaiev
Focal non-neoplastic thyroid pathology 127

Asst. R.R. Abdullaiev
Radiological diagnosis of gunshot injuries of the kidneys 132

THE QUESTION OF THE NEUROLOGY. REVIEW

Assoc.prof. O.L. Tondiy, prof. O. Yu. Sukhonosova, assoc. prof. S.M. Korenev
Modern perspectives on the clinical presentation, diagnosis and treatment of leukodystrophies. 137

THE QUESTION OF THE GASTROENTEROLOGY. REVIEW

Prof. A.G. Oparin, prof. O.A. Oparin, PHD A.V. Blagoveshchenska, PHD O.M. Kashirtseva, PHD Yu.G. Fedchenko, PHD A.E. Novokhatnya, PHD I.P. Korenovsky
Role and place of potassium-competitive blockers of acid production in the comprehensive therapy of gastroesophageal reflux disease 145

THE QUESTION OF MEDICAL EDUCATION. THE ORIGINAL STUDY

Prof. N.I. Makieieva, asst. V.V. Andrushchenko, assoc. prof. M.D. Bitchuk, assoc. prof. Yu.K. Sikalo, assoc. prof. N.D. Lantukhova
Developing the «Paramedic» Educational and Professional Program in Ukraine's Higher Medical Education as a Response to Security Challenges 150

Проф. С.С. Дубівська, доц. М.Д. Бітчук, доц. Ю.К. Сікало, асист. М.Ю. Строєв, асист. Б.Ю. Кучеренко, асист. В.В. Андрущенко
Синдром професійного вигорання парамедиків в Україні в умовах тривалої воєнної травми 158

ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я. ОРИГІНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Доц. П.Є. Лівак
Проблеми та шляхи вирішення діяльності медичних капеланів у сфері охорони здоров'я України 165

ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ МЕДИЦИНИ. ОГЛЯД

Доц. Н.В. Нечаєва, доц. Л.О. Хоменко
Психоаналіз і пропаганда: спроба міждисциплінарного переосмислення під час війни 168

ПИТАННЯ ФІЗІОТЕРАПІЇ. ОГЛЯД

Проф. О.І. Сердюк, доц. Б.А. Рогожин
Музей клінічного санаторію «Курорт Березівські мінеральні води» як інститут збереження академічної спадщини та інструмент стратегічного менеджменту. 172

ВНУТРІШНІ ХВОРОБИ. ЗДОБУТКИ

Проф. Л.В. Журавльова, доц. А.В. Власенко
Досягнення кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології — історія і сьогоденність 182

Prof. S.S. Dubivska, assoc. prof. M.D. Bitchuk, assoc. prof. Yu.K. Sikalo, asst. M.Yu. Stroiev, asst. B.Yu. Kucherenko, asst. V.V. Andrushchenko
Professional burnout syndrome among paramedics in Ukraine amidst prolonged war-related trauma 158

THE QUESTION OF THE NATIONAL HEALTH CARE SYSTEM. THE ORIGINAL STUDY

Assoc. prof. P.Ye. Livak
Challenges and solutions regarding the work of healthcare chaplains in Ukraine's healthcare sector. 165

THE QUESTION OF THE PHILOSOPHY MEDICINE. REVIEW

Assoc. prof N.V. Nechaieva, assoc. prof L.O. Khomenko
Psychoanalysis and Propaganda: An Attempt at an Interdisciplinary Reinterpretation During the War 168

THE QUESTION OF THE OF PHYSIOTHERAPY. REVIEW

Prof. O.I. Serdiuk, assoc. prof. B.A. Rohozhyn
The museum of the clinical sanatorium «Berezovskie Mineralnye Vody Resort» as an institute for academic heritage preservation and a tool for strategic management. 172

INTERNAL MEDICINE. ACHIEVEMENTS

Prof. L.V. Zhuravlyova, assoc. prof. A.V. Vlasenko
Achievements of the department of internal medicine №3 and endocrinology — history and present 182

УДК 378.4.096:61(477.54-25)ХНМУ(091)
Індекс DOI 10.15407/internalmed2026.02.182

Проф. Л.В. Журавльова, доц. А.В. Власенко
Харківський національний медичний університет, м. Харків

Досягнення кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології — історія і сьогоденність

У 1805 році відбулося відкриття медичного факультету у складі новоствореного Імператорського Харківського університету (заснованого за ініціативи видатного діяча культури й науки України початку XX ст. — Василя Каразіна).

Кафедра факультетської терапії Харківського національного медичного університету була заснована в 1877 році. Її завідувачем став професор Лашкевич Валер'ян Григорович. За його проєктом і безпосередньою участю на базі Харківської обласної клінічної лікарні протягом 1895–1896 рр. було зведено будівлю факультетської терапевтичної клініки. Наукова діяльність професора В.Г. Лашкевича (1869–1888 рр.) стосувалася двох головних проблем: ураження внутрішніх органів при сифілісі й різних захворюваннях нервової системи. Його перу належать 26 робіт.

З 1888 р. по 1903 р. кафедру очолював професор Оболенський Іван Миколайович, під керівництвом якого досліджувалися захворювання органів травлення, обміну речовин та інфекційні хвороби.

З 1903 р. по 1914 р. кафедрою факультетської терапії завідував професор Опенховський Федір Мечіславович, який читав лекції та керував практичними курсами перкусії та аускультації. Предметом його наукових досліджень була фізіологія нервів, фармакологія й експериментальна патологія.

З 1914 р. по 1918 р. на посаді завідувача кафедри були Е.А. Жебровський та А.Ф. Каковський.

Протягом 1918–1921 рр. кафедру факультетської терапії очолював професор Шатілов Петро Іванович. У цей період основна увага була зосереджена на вивченні туберкульозу, пневмоній, анатомічних та функціональних особливостей серцево-судинної системи, шумів серця й судин, фізичної реєстрації пульсової хвилі та її змін при різних захворюваннях серця й судин, а також епідеміології та імунології висипного тифу.

З 1924 р. по 1940 р. кафедрою керував І.І. Файншмідт. Наукова тематика кафедри цього часу включала в себе вивчення захворювань органів дихання, у тому числі легеневого туберкульозу, ранньої діагностики й раціональної терапії недостатності кровообігу, цукрового діабету. Було розроблено методику визначення та розрахунку основного обміну. В 1925 р. на кафедрі факультетської терапії засновано студентський науковий гурток.

Протягом 1941–1946 рр. кафедру очолював професор Черніков Євген Абрамович. У цей період колектив вивчав питання етіопатогенезу та лікування «септичної ангіни», ранового сепсису, клініки та лікування вогнепальних ушкоджень органів грудної клітки. У колі наукових інтересів професора Є.А. Чернікова були також питання патології серця, ревматизму, порушень обміну речовин, а також фізіотерапевтичних методів лікування (бальнеотерапія).

З 1946 р. по 1966 р. кафедрою завідував професор Штейнберг Соломон Якович, під керівництвом якого вивчалося клінічне значення асиметрії артеріального тиску, рання діагностика та теорії атеросклерозу, гіпертонічної хвороби та коронарної недостатності, клінічне значення стану мікроелементного обміну. Професор С.Я. Штейнберг запропонував метод клінічної плетизмографії.

З 1966 р. по 1982 р. кафедру очолював Заслужений діяч вищої школи України доктор медичних наук, професор Почепцов Валентин Георгійович. За цей час тут проводилися дослідження в галузі кардіології, гастроентерології та алергології, було розроблено нові ефективні методи лікування захворювань внутрішніх органів. Під керівництвом професора В.Г. Почепцова на кафедрі було захищено 2 докторські та 26 кандидатських дисертацій.

З 1982 р. по 2009 р. кафедрою завідував Заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор Хворостінка Володимир Микола-

йович. В.М. Хворостінка народився 1 травня 1939 р. у с. Наталіїно Красноградського району Харківської області. Після закінчення Красноградського медичного училища (1959 р.) служив у Радянській Армії (1959–1962 р.р.). У 1962 р. вступив на лікувальний факультет Харківського медичного інституту, який закінчив з відзнакою у 1968 р.

У Харківському національному медичному університеті Володимир Миколайович Хворостінка пройшов шлях від клінічного ординатора (1968–1969 рр.), асистента (1969–1978 рр.), доцента (1978–1982 рр.) до завідувача кафедри факультетської терапії, яку він очолив у 1982 р.

Під керівництвом видатного вченого та блискучого клініциста доктора медичних наук, професора В.Г. Почепцова, В.М. Хворостінка у 1970 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Сравнительная оценка эффективности лечения аллохолом, холензимом, конвафламином больных с обострением хронического холецистита, осложнившегося хроническим холангиогепатитом», а у 1983 р. — докторську дисертацію на тему «Роль печени в развитии атеросклероза при сахарном диабете».

Будучи талановитим учнем та послідовником видатних вчених, що у різні роки очолювали кафедру факультетської терапії, В.М. Хворостінка успішно поєднував наукову діяльність з педагогічною, лікувальною та громадською роботою. Він зробив значний внесок у підготовку та виховання багатьох поколінь висококваліфікованих лікарів для практичної охорони здоров'я та науки.

За його ініціативою на базі Харківської обласної клінічної лікарні були відкриті спеціалізовані гастроентерологічне, ревматологічне, кардіологічне, ендокринологічне відділення, куратором та консультантом яких він був. У клініці постійно проводилася апробація вітчизняних та зарубіжних лікарських засобів.

В.М. Хворостінка був членом Європейської регіональної асоціації гастроентерологів та Європейської асоціації діабетологів.

Більшість наукових праць колективу кафедри факультетської терапії, створених під керівництвом В.М. Хворостінки, присвячена новим методам діагностики та лікування хронічних захворювань печінки, ролі печінки у розвитку атеросклерозу, особливо при цукровому діабеті. Ретельно вивчені нові методи ранньої діагностики, варіанти перебігу та способи патогенетичної терапії хронічних захворювань печінки алкогольного ґенезу. Велика увага приділялася сучасним аспектам клінічної фармакотерапії захворювань органів травлення та серцево-судинної системи, проблемам клінічної імунології при захворюваннях органів травлення. Проведений ряд перспективних досліджень у галузі клінічної імунології: про стан імунної реактивності, клітинного та гуморального імунітету при різних варіантах перебігу хронічних гепатитів, цирозів печінки, хронічних захворюваннях кишечнику та панкреатитах у динаміці лікування, розроблені критерії диференційованого використання імуномодуляторів. Ретельно вивчався стан жовчоутворювальної та жовчовидільної функції печінки при хронічних захворюваннях гепатобіліарної системи, органів травлення при цукровому діабеті. Встановлені порушення фізико-хімічних, біохімічних властивостей жовчі, порушення амінокислотного складу та вмісту мікроелементів у жовчі та крові, визначені показання для коригуючої терапії. Глибоко вивчалися етіологічні та патогенетичні фактори, а також методи ранньої діагностики та лікування при захворюваннях серцево-судинної системи, зокрема, при артеріальній гіпертонії та хронічній ішемічній хворобі серця.

За роботу «Способы комплексной профилактики и лечения хронических заболеваний печени» колектив кафедри у 1990 р. був нагороджений срібною медаллю ВДНГ. За вагомі наукові здобутки В.М. Хворостінка у 1990 р. був удостоєний почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Професором В.М. Хворостінкою надруковано понад 560 наукових робіт, ряд посібників та монографій: «Симптомы и синдромы в терапии» (1988 р.), «Руководство к практическим занятиям по гастроэнтерологии» (1990 р.), «Классификация и диагностические критерии в клинике внутренних болезней» (1992 р.), «Хирургическое лечение острого осложненного холецистита у лиц пожилого и старческого возраста» (1993 р.), «Алкогольные гепатопатии» (1994 р.), «Фитотерапия сахарного диабета» (1995 р.), «Фармакологические эффекты и механизмы действия лекарственных средств» (1995 р.), «Руководство по проведению занятий в школе самоконтроля больных сахарным диабетом» (1997 р.), «Очерки клинической эндокринологии» (1997 р.), «Факультетская терапия» (1999 р.), «Руководство по эндокринным заболеваниям» (1999 р.), «Терапия» (2001 р.). [1]

Під керівництвом В.М. Хворостінки підготовлені 2 докторські та 20 кандидатських дисертацій. Професор В.М. Хворостінка є автором наукових робіт, серед яких 30 підручників, навчальних посібників і монографій, 33 авторські свідоцтва і патенти, 48 методичних рекомендацій і вказівок.

З 2009 р. кафедрою завідує Заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професорка Журавльова Лариса Володимирівна. Сумлінний, наполегливий, висококваліфікований та талановитий організатор, завідувач кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології Харківського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України (2021 р.).

Л.В. Журавльова народилась 14 вересня 1961 р. У 1984 р. закінчила з відзнакою Харківський медичний інститут за фахом «Лікувальна справа». Працювала в Харківській медичній академії післядипломної освіти (Український інститут удосконалення лікарів клінічним ординатором, аспірантом, асистентом, доцентом кафедри терапії №4 (1984–1997 рр.). У 1988 р. вона захистила кандидатську дисертацію на тему: «Функціональний стан печінки при алкогольному її ураженні в динаміці лікування». А у 1997 р. була переведена на посаду доцента кафедри пропедевтики внутрішньої медицини №1 Харківського державного медичного університету. У 2008 р. вона захистила докторську дисертацію на тему: «Роль печінки в модуляції трофічних процесів при формуванні гіпертензивного серця». З 2009 р. по теперішній час Лариса Володимирівна працює завідувачем кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології Харківського національного медичного університету. У 2011 р. отримала вчене звання професор.

Лариса Володимирівна створила власні наукові напрямки в терапії та школу терапевтів-науковців, підготувала 11 кандидатів медичних наук і 3 доктора філософії, 6 магістрантів. На теперішній час під її керівництвом виконується 2 дисертаційні роботи. Вона є автором більш ніж 1000 наукових робіт, 16 навчальних посібників, підручників та монографій, отримала більше 20 авторських свідоцтв та патентів. Багато уваги професор приділяє розвитку дистанційної освіти, має 4 навчальні посібника і 1 патент з цього фаху.

У процесі своєї роботи Л.В. Журавльова розробляє плани заходів щодо зниження та запобігання захворюваності, поліпшення висококваліфікованої терапевтичної допомоги населенню. Професор постійно співпрацює з відповідними медичними закладами

міста Харкова, Харківської області, України та з зарубіжними клініками. Вона є визнаним фахівцем щодо проблеми атерогенезу у хворих на цукровий діабет 2-го типу, ураження внутрішніх органів, в тому числі травного тракту при цьому захворюванні. Вперше у КНП ХОР «Обласна клінічна лікарня» разом із співробітниками впровадила новітні технології лікування хворих на захворювання серця, суглобів, печінки, підшлункової залози при цукровому діабеті 2-го типу та ін. Під керівництвом професора Л.В. Журавльової кафедра проводить курси тематичного удосконалення і ПАЦ з ревматології, здійснює підготовку лікарів-інтернів.

Л.В. Журавльова приділяє багато уваги підвищенню свого професійного рівня. Вона є членом багатьох вітчизняних і зарубіжних наукових асоціацій, членом редакційних рад багатьох наукових видань. Має наступні сертифікати спеціаліста: ендокринологія, гастроентерологія, ревматологія. Атестаційною комісією при Міністерстві охорони здоров'я України їй присвоєна вища кваліфікаційна категорія зі спеціальності «Терапія». Має другу вищу освіту та кваліфікацію магістра за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» (Українська інженерно-педагогічна академія, 2013 р.).

У 2021 р. Журавльовій Ларисі Володимирівні присвоєно звання Заслуженого діяча науки і техніки України. [1]

У 2026 р. Ларису Володимирівну нагороджено Подякою Голови Верховної ради України.

У 2018 р. кафедру перейменовано на кафедру внутрішньої медицини № 3 та ендокринології.

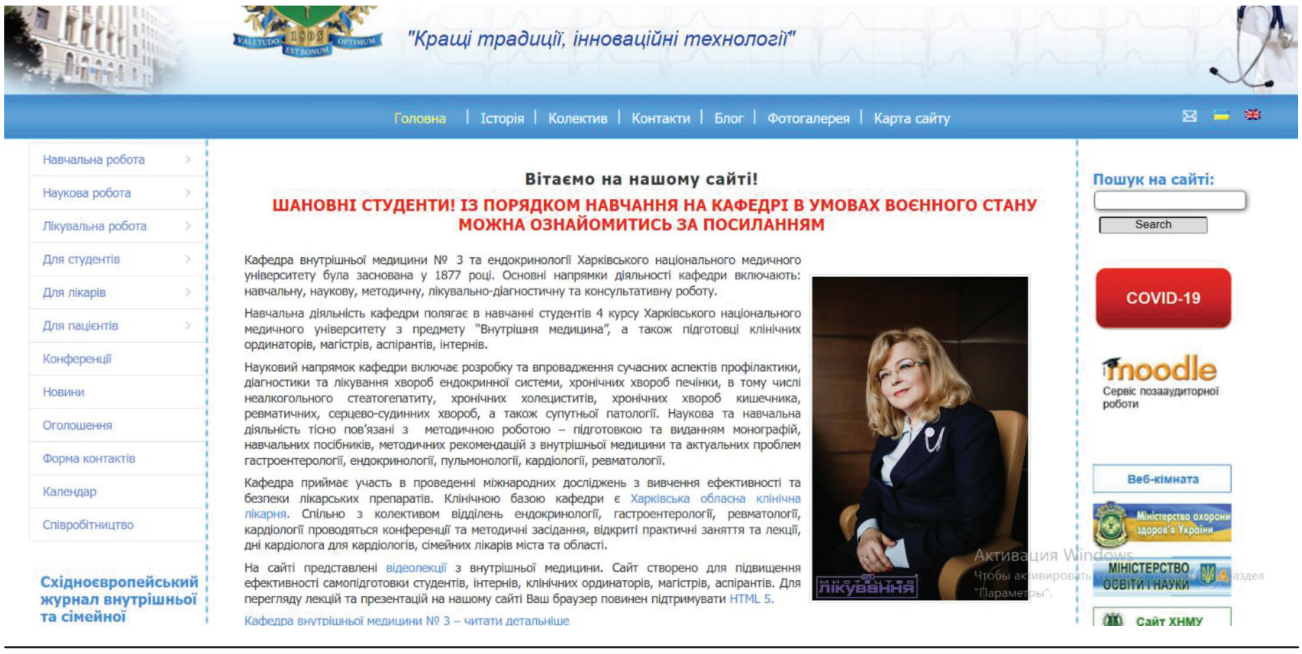
На кафедрі працював професор кафедри внутрішньої медицини № 3 та ендокринології ХНМУ лікар-терапевт, Заслужений лікар України, проректор

з науково-педагогічної роботи Харківського національного медичного університету (з 2006 р. по з 2025 р.) — Летік Іван Васильович. І.В. Летік народився 2 грудня 1949 р. в селі Московський Бобрик Лебединського району Сумської області. У 1977 р. закінчив з відзнакою лікувальний факультет Харківського медичного інституту. З 1977 р. по 1979 р. — клінічний ординатор, з 1979 р. по 1986 р. — асистент, з 1986 р. по 2002 р. — доцент, а з 2002 р. — професор кафедри факультетської терапії (наразі кафедра внутрішньої медицини №3 та ендокринології). У 1983 р. захистив кандидатську дисертацію «Зовнішньосекреторна функція печінки у хворих на хронічний ентероколіт». З 1986 р. по 1996 р. Іван Васильович обіймав посаду заступника декана лікувального факультету, з 1996 р. по 1999 р. — декана підготовчого факультету, з 1999 р. по 2005 р. — декана факультету іноземних студентів, з 2006 р. — проректора з науково-педагогічної роботи. У 2004 р. І.В. Летіку присвоєно звання професора, у 2009 р. — почесне звання «Заслужений лікар України». Професор І.В. Летік має вищу кваліфікаційну категорію з терапії, гастроентерології та кардіології. Є автором 210 наукових праць, серед яких 7 навчальних посібників, 9 патентів. Нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України. [1]

Діяльність кафедри ВМ №3 та ендокринології тісно пов'язана із залученням новітніх інформаційний технологій в освітній процес.

За ініціативи і при безпосередній участі Заслуженого діяча науки і техніки України, доктора медичних наук, професорки Журавльової Лариси Володимирівни у 2013 році, к.мед. наук Лопіною Н.А. було створено сайт кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології. Сайт створено для підвищення ефективності самопідготовки студентів, інтернів, клінічних ординаторів, магістрів, аспірантів. В рубриці «Для студентів» містяться методичні матеріали для підготовки до практичних занять, а також рекомендації щодо самостійної роботи, розроблені тренажери клінічних випадків, а також доступні тести для самоконтролю щодо засвоєного матеріалу. В розділі «Для лікарів» містяться клінічні настанови, міжнародні рекомендації щодо основних спеціалізацій кафедри — «Гастроенетрологія», «Кардіологія», «Пульмонологія», «Ревматологія». Також додані калькулятори індексів активності основних захворювань, шкали для розрахунку ризиків серцево-судинних ускладнень та кровотеч, а також калькулятори для підрахунку індексу маси тіла, стадії хронічної хвороби нирок та інші. Інформація для студентів, лікарів та пацієнтів, що міститься на сайті, постійно оновлюється завдяки участі колективу кафедри у наукових конференціях, майстер-класах. [2]

Так, відбулося оновлення власного веб-сайту клінічної кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології, який функціонує з 2013 року. Веб-сайт клінічної кафедри є важливим засобом комунікації між кафедрою та студентами, викладачами, лікарями, пацієнтами та іншими зацікавленими особами. За останні роки ми працювали над покращенням дизайну та функціональності сайту, щоб забезпечити зручний доступ до інформації про нашу кафедру та нашу роботу. Особливе значення приділяється наповненню інформаційно-наукового блоку, де поряд з новинами про актуальні медичні нововведення розміщуються презентації і доповіді відомих експертів з внутрішньої медицини. Тісний зв'язок сайту із соціальними мережами YouTube та Facebook сприяє покращенню комунікації з користувачами та збільшенню їх задоволення від використання сайту. Оновлений веб-сайт має наступні переваги: доступність інформації, покращення комунікації, підвищення престижу університету.

Крім того, розроблені дистанційні курси на платформі Moodle ХНМУ для студентів та лікарів курсантів з усіх дисциплін, що викладаються на кафедрі. Вони дозволяють опановувати матеріал в он-лайн форматі, що дає можливість студентам займатися навчанням з використанням матеріалів курсу, практичних завдань, тестів та інших ресурсів в зручному для них місці, опанувати матеріал в будь-який зручний для них час.

Також проводиться робота щодо оптимізації опанування практичними навичками. Використовуються сучасні технології, для забезпечення максимально ефективного опанування практичних навичок. Так, співробітниками кафедри створено

авторські мультимедійні матеріали, такі як відео та аудіо записи процедур та операцій, що можуть бути використані для демонстрації процесу та навчання студентів і лікарів-курсантів курсів тематичного удосконалення.

Усі ці досягнення допомогають покращити якість навчання на кафедрі та забезпечать студентам максимально комфортні умови для отримання нових знань.

Співробітники кафедри внутрішньої медицини № 3 під керівництвом професорки Лариси Володимирівни Журавльової, а саме: аспіранти Світлана Михайлівна Кучеренко, Микита Андрійович Маркевич, Юлія Дмитрівна Стоянова, незважаючи на тяжкі умови праці та ризики для життя, продовжували сумлінно виконувати свої лікарські обов'язки, доглядали хворих, долучалися до активного життя лікарні. Аспіранти кафедри вдосконалювали свої знання під час добових чергувань та продовжували займатися науковою діяльністю, підкріплюючі знання отриманими практичними навичками.

З першого дня війни співробітники, інтерни кафедри та студенти 4-го курсу, які проходять навчання на кафедрі внутрішньої медицини №3 та ендокринології, продовжують виконувати лікувальну роботу на базі КНП ХОР «Обласна клінічна лікарня» в режимі цілодобових чергувань. Так, к. мед. н., доцент кафедри Янкевич О.О. відповідальний за лікувальну роботу, студентський науковий гурток, надає високоспеціалізовану допомогу в кардіологічному відділенні. К. мед. н. асистент Шеховцова Ю.К.,

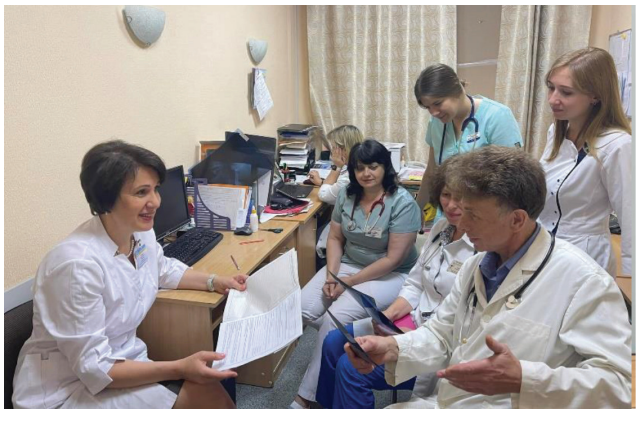
завідувачка гастроентерологічним відділенням КНП ХОР «Обласна клінічна лікарня», надає високоспеціалізовану допомогу в гастроентерологічному відділенні. К. мед. н., доцент Цівенко О.І., відповідальна за навчальну роботу кафедри, має вищу кваліфікаційну категорію за спеціальністю «Терапія» та «Гастроентерологія», К. мед. н., доцент Лахно О.В., відповідальна за наукову роботу кафедри, також має вищу кваліфікаційну категорію за спеціальністю «Терапія» та «Гастроентерологія». Доценти О.І. Цівенко, О.В. Лахно надають високоспеціалізовану допомогу в гастроентерологічному відділенні, у колі їх наукових інтересів питання дієтології, нуртиціології, ускладнення з боку шлунково-кишкового тракту при цукровому діабеті 2-го типу. К. мед. н., доцент Власенко А.В., працює заступником директора Навчально-наукового інституту післядипломної освіти Харківського національного медичного університету, має вищу кваліфікаційну категорію за спеціальністю «Терапія» та «Ендокринологія», предметом його наукових досліджень є враження печінки при цукровому діабеті. Професорка Л.В. Журавльова, доценти О.І. Цівенко, О.В. Лахно, А.В. Власенко також активно займаються післядипломною підготовкою лікарів-інтернів на кафедрі внутрішньої медицини №3 та ендокринології. К. мед. н., доцент Філоненко М.В. має першу кваліфікаційну категорію за спеціальністю «Терапія», коло наукових інтересів — метаболічний синдром і його прояви. К. мед. н., асистент Кулікова М.В., коло наукових інтересів — лікування кардіоваскулярних ускладнень цукрового діабету. К. мед. н., асистент Рогачова Т.А., к. мед. н., асистент Пивоваров О.В., коло наукових інтересів — кардіологічні ускладнення цукрового діабету 2-го типу.

Усі викладачі кафедри мають другу вищу освіту за спеціальністю «Освітні, педагогічні науки».

З 2 квітня розпочала свою роботу незалежна міжнародна медична гуманітарна місія «Лікарі без кордонів», діяльність якої спрямована на надання допомоги постраждалим від російської військової агресії. Французький підрозділ гуманітарної місії MSF «Лікарі без кордонів» працював у Харкові протягом майже 6 місяців у 2022 році. Міжнародна незалежна медична гуманітарна організація «Лікарі без кордонів — Medecins sans frontiers (MSF)» вже 50 років працює у більш ніж 70 країнах. Відповідно до цього в рамках гуманітарної місії у Харкові працювали фахівці MSF. Діяльність її проходила під егідою та у співпраці між департаментом охорони здоров'я Харківської військово-цивільної адміністрації та керівництвом Харківського національного медичного університету

Керівництво ХНМУ постійно опікувалося роботою даної місії. За дорученням ректора університету проф. Валерія Капустника були проведені організаційні заходи щодо співпраці з місією MSF та департаментом охорони здоров'я. В університеті була створена група під керівництвом заступника декана І медичного факультету доцента кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології Володимира Федорова, до якої увійшли доцент кафедри Громадського здоров'я та управління організацією Інна Черненко та 5 здобувачів освіти ХНМУ. Роботою місії також постійно опікувалися проректори Ірина Лещіна, Іван Летік та директор навчально-наукового інституту якості освіти Ігор Завгородній. Медики MSF спільно з волонтерами ХНМУ надавали консультації, проводили прийом хворих та роздавали гума-

нітарну медичну допомогу на станціях Салтівської лінії Харківського метрополітену. На станціях були розгорнуті мобільні медичні центри. Проводився повноцінний огляд хворих з реєстрацією у спеціальній формі. Волонтери також проводили вимірювання температури, артеріального тиску, рівня оксигенації, цукру крові.

Після завершення роботи місії, координатор проекту «Лікарі без кордонів» Франція Бернард Вайзман надіслав ректору ХНМУ лист подяки за плідну співпрацю. Усі інші співробітники кафедри продовжують он-лайн консультувати тих, хто звертається за допомогою через волонтерські програми та організації.

Протягом воєнного стану продовжилась плідна наукова діяльність співробітниками кафедри.

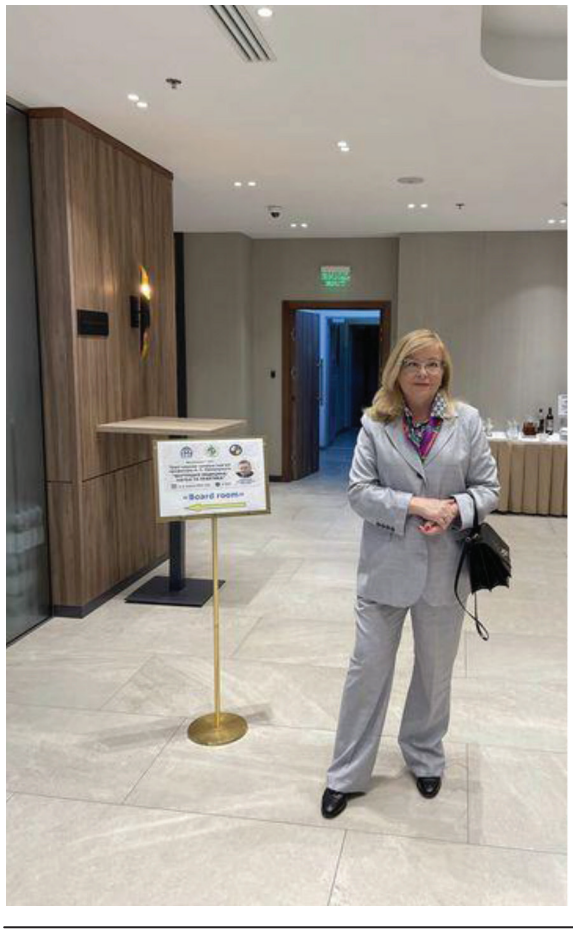
16–17 березня у Буковинському державному медичному університеті відбувається НПК з міжнародною участю «Коморбідний перебіг захворювань внутрішніх органів: сучасний стан проблеми та невирішені питання корекції». До наукового заходу долучилася проф. Журавльова Лариса Володимирівна із доповіддю в першому пленарному засіданні «Менеджмент хворих на цукровий діабет 2 типу: у фокусі питання інсулінотерапії та роль сімейного лікаря».

В Києві з 4 по 6 жовтня проходив Міжнародний конгрес «Треті наукові читання пам'яті професора А.С. Свінціцького «Внутрішня медицина: наука та практика». Професор Журавльова Лариса Володимирівна взяла участь у визначному заході в якості модератора секційного засідання «Міждисциплінарні засади ведення метаболічного пацієнта: у фокусі уваги цукровий діабет», а також виступила із доповіддю «Актуальні питання інсулінотерапії пацієнтів з цукровим діабетом 2 типу в практиці сімейного лікаря».

24 та 25 жовтня у Києві проводилася Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання діагностики та лікування внутрішніх хвороб в практиці лікаря-інтерніста на основі оновлених закордонних та вітчизняних рекомендацій», присвяченій пам'яті та 100-річчю від дня народження видатного вченого-клініциста та педагога О.Й. Грицюка. Проф. Журавльова Лариса Володимирівна взяла участь у даному заході та виступила із доповіддю «Сучасна стратегія фармакотерапії АГ у пацієнтів із метаболічними порушеннями».

Протягом 2022–2023 року співробітниками кафедри опубліковані статті в українських та міжнародних журналах, серед яких журнали категорії А (Scopus, Web of Science).

5 вересня 2023 року відбулося засідання Спеціалізованої Вченої Ради щодо проведення захисту дисертаційного дослідження асистента кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології ХНМУ Шевченко Валентини Олександрівни на тему: «КЛІНІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ГОМОЦИСТЕЇНУ ТА ВІСФАТІНУ У ХВОРИХ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ 2 ТИПУ ЖІНОК В ПРЕ- ТА ПОСТМЕНОПАУЗІ В ПОЄДНАННІ З ОСТЕОАРТРОЗОМ», науковий керівник д.мед.н., професорка Журавльова Л.В.

Захист PhD проведений під головуванням професорки Риндіної Наталії Геннадіївни. Після проведеного відкритого обговорення було надано висновок: присудити Шевченко Валентині Олександрівні ступінь доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина», спеціалізація «Внутрішні хвороби».

Проягом військових дій в України співробітники кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології продовжували працювати та проводити активну роботу. У 2022 році співробітниками були проведені заплановані два цикли тематичного удосконалення з актуальних питань ревматології. До навчання долучилися лікарі різних терапевтичних спеціальностей, задля покращення своїх теоретичних та практичних знань. Згідно програми навчального курсу було проведено розгляд оновлених настанов з діагностики та лікування поширених ревматичних захворювань, розбір клінічних випадків, огляд та консультування пацієнтів ревматологічного відділення Обласної клінічної лікарні.

Професор Журавльова Л.В. очолює, а доценти кафедри Федоров В.О., Сікало Ю.К. та Олійник М.О. складають провідну команду, яка забезпечує високоякісний до- та післядипломний навчальний процес за фахом «Ревматологія». Їхня діяльність охоплює науковий, навчальний та клінічний напрямки, забезпечуючи високий рівень компетентності фахівців у галузі ревматології та суміжних дисциплін.

Історично, наша кафедра стала піонером у започаткуванні перших курсів спеціалізації для лікарів з ревматології в Харківському медичному інституті. Цей вагомий внесок заклав міцний фундамент для розвитку ревматологічної служби в регіоні та країні. Сьогодні, продовжуючи славні традиції, співробітники кафедри успішно проводять курси тематичного удосконалення (ТУ) з ревматології двічі на рік. Ці курси є надзвичайно популярними серед широкого кола слухачів, включаючи не лише ревматологів, але й терапевтів, кардіологів, гастроентерологів та сімейних лікарів. Така міждисциплінарна спрямованість курсів ТУ сприяє поглибленню знань лікарів різних спеціальностей про актуальні питання діагностики та лікування ревматичних захворювань, забезпечуючи безперервний професійний розвиток медичних кадрів.

З метою розширення доступу до якісної післядипломної освіти та впровадження сучасних педагогічних технологій, ревматологічною командою кафедри було розроблено та атестовано для впровадження два дистанційні електронні курси на навчальній платформі Moodle ХНМУ. Ця платформа забезпечує асинхронне навчання, дозволяючи лікарям самостійно опановувати навчальний матеріал у зручний для них час та темпі. Кожен курс включає структуровані навчальні модулі, що містять лекційний матеріал у різних форматах (текст, презентації, відео), інтерактивні завдання для самоконтролю (тести, ситуаційні задачі), форуми для обговорення складних питань з викладачами та колегами, а також підсумкові контрольні заходи для оцінки засвоєних знань. Впровадження дистанційних курсів значно розширило географію слухачів та підвищило доступність якісної післядипломної освіти з ревматології.

Важливим внеском співробітників кафедри у навчально-методичне забезпечення післядипломної освіти стало видання двох навчальних посібників для лікарів: «Основи діагностики та лікування захворювань суглобів» в 2020 році та «Основи діагностики та лікування ревматичних захворювань» в 2023 році. Ці посібники є цінними інформаційними ресурсами, що містять сучасні дані про етіологію, патогенез, клінічні прояви, діагностику та лікування найпоширеніших ревматичних захворювань. Вони написані доступною мовою, але з урахуванням останніх наукових рекомендацій та клінічних протоколів, що робить їх незамінними помічниками у практичній роботі лікарів різних спеціальностей.

Наша команда ревматологів є активними учасниками міжнародного наукового життя. Вони систематично представляють результати власних наукових досліджень на престижних міжнародних конференціях в країнах Європи — EULAR, OARSI, WCO-IOF-ESCEO. Високий науковий рівень наукових робіт неодноразово відзначався включенням до переліку найкращих досліджень. Крім того, було виграно грошові гранти на участь у міжнародних наукових заходах, що свідчить про високе визнання наукового потенціалу міжнародною спільнотою. Варто відмітити, що доцент Сікало Ю.К. є активним членом Європейської мережі молодих ревматологів та дослідників (EMEUNET), що підкреслює її інтеграцію до міжнародної спільноти молодих науковців у галузі ревматології.

На національному рівні наші співробітники є авторитетними спікерами конференцій з ревматології. Їхні доповіді вирізняються актуальністю, глибоким науковим аналізом та практичною спрямованістю. На конференції готуються цікаві клінічні випадки з власної практики, обговорюються важливі діагностичні та лікувальні тези, інформуючи лікарів з усієї України про новітні методи менеджменту ревматологічних хворих. Виступи сприяють підвищенню кваліфікації лікарів та впровадженню сучасних стандартів лікування в клінічну практику.

Окрім навчальної та наукової діяльності, професор Журавльова Л.В. та доценти кафедри Федоров В.О., Сікало Ю.К. та Олійник М.О. беруть активну участь у лікувальній роботі. Вони безпосередньо консультують пацієнтів у Харківській обласній клінічній лікарні, надаючи висококваліфіковану медичну допомогу хворим з різноманітними ревматичними захворюваннями. Їхній клінічний досвід є безцінним для практичної підготовки лікарів-інтернів та слухачів курсів післядипломної освіти. Наша ревматологічна команда постійно бере участь в роботі консиліумів з розбору складних клінічних випадків, коли експертна думка є ключовою для прийняття оптимальних діагностичних та лікувальних рішень. В умовах воєнного часу ці консиліуми активно проводяться із застосуванням технологій телеме-

дицини, що забезпечує безперервність надання консультативної допомоги пацієнтам.

Особливу увагу слід приділити діяльності доцента Сікало Юлії Костянтинівни, яка виконує важливу роботу як відповідальний секретар фахового науково-практичного журналу «Східноєвропейський журнал внутрішньої та сімейної медицини». Її відповідальність включає організацію рецензування наукових статей, редагування матеріалів, розміщення їх на електронному сайті журналу та в наукометричних базах, координацію роботи редакційної колегії та забезпечення високого наукового рівня публікацій журналу, що сприяє поширенню передового досвіду та результатів наукових досліджень серед лікарів.

Крім того, доцент Сікало Ю.К. активно підтримує роботу сайту кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології. Цей веб-ресурс є важливим інформаційним каналом для студентів та лікарів. На сайті представлені Навчальні матеріали для студентів, інформація для лікарів, інформація про основні наукові напрямки досліджень, публікації співробітників, участь у грантових проектах та міжнародній співпраці, відеолекції, новини кафедри та корисні посилання - перелік веб-сайтів медичних асоціацій, наукових журналів та інших ресурсів, що можуть бути корисними для навчання та професійної діяльності.

Доцентів кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології Олійник Марію та Федорова Володимира було обрано для участі у німецькому проекті для викладачів медичних факультетів «Ukraine digital — Clinical reasoning in medical education» за підтримки Deutscher Akademischer Austausch Dienst (DAAD). В рамках цього проекту вони проходили стажування у Німеччині з 12 по 26 листопада 2022 року, яке складалось із двох частин. Під час першої частини програми співробітники Інституту дослідження медичної дидактики та освіти при університеті Людвіга-Максиміліана у м. Мюнхен (Institut für Didaktik und Ausbildungsforschung der LMU München) проводили тренінги з медичної дидактики та методики викладання. Спільно з учасниками проекту було розроблено навчальні плани та концепцію інтеграції навчальних клінічних випадків до планів медичних факультетів. [3]

У рамках другої частини програми, яка проходила в Берліні, учасники проекту спільно з колегами із клініки Шаріте розробляли концепцію розвитку й картування навчальних планів за допомогою онлайн-платформи LOOP-share та мали змогу інтегрувати обрані віртуальні клінічні випадки до навчального процесу. Протягом року після проходження стажування проводилось активне інформування спільноти нашого університету щодо можливостей використання платформи CASUS та проведення Clinical Case Discussion для покращення проведення практичних занять із клінічних дисциплін зі студентами нашого університету. Проводились зустрічі як із співробітниками різноманітних клінічних кафедр, так і з студентами.

Під час проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання педагогіки вищої медичної освіти», яка проходила 21 березня 2023 року, для більшого охоплення та залучення викладачів, було зроблено дві доповіді: «Досвід використання платформи віртуальних клінічних випадків CASUS на клінічній кафедрі» та «Додаткові інструменти у формуванні клінічного мислення, впровадження досвіду німецьких колег», де ми ділилися досвідом впровадження віртуальних пацієнтів у навчальний процес.

Крім того було відібрано групу студентів, які в рамках цього проекту, проходили онлайн тренування на платформі Moodle університету Людвіга-Максиміліана у м. Мюнхен. Під час ознайомлення студенів із платформою Casus, їм було надіслано анкету із запитаннями щодо вражень, уподо-

бань та зручності використання платформи віртуальних пацієнтів. За результатами опитування було опубліковано статтю у Східноєвропейському журналі внутрішньої та сімейної медицини: проф. Л.В. Журавльова, доц. М.О. Олійник, доц. В.О. Федоров, доц. Ю.К. Сікало «Досвід використання платформи віртуальних клінічних випадків CASUS під час підготовки студентів на кафедрі внутрішньої медицини» https://doi.org/10.15407/internalmed2023.02.055

З 09 по 10 листопада 2023 доценти кафедри Олійник Марія та Федоров Володимир взяли участь у проектному семінарі «Клінічне мислення у медичній освіті» у м. Мюнхен (Федеративна Республіка Німеччина) в рамках даного проекту Під час семінару були визначені цілі та подальші кроки щодо продовження співпраці та впровадження нових методів навчання, зокрема роботи із віртуальними пацієнтами (платформа CASUS) та CCD (Clinical Case Discussion).

Крім того 11 листопада 2023 р. у м. Мюнхен за участю представників інститутів медичної дидактики з усієї Німеччини відбувся симпозіум «Clinical Reasoning and the Future Role of Simulations in Medical Education», який організовував Institut für Didaktik und Ausbildungsforschung in der Medizin (DAM). В рамках симпозіуму учасники були ознайомлені з досвідом впровадження новітніх методів навчання в різноманітних медичних навчальних закладах Німеччини, також прийняли участь у семінарах із сучасної методології викладання у медичній освіті, медичної аналітики, впровадження стимуляційних технологій та віртуальних платформ, відвідали Brainlab.

Наступний етап стажування по співпраці, де приймали участь доценти Федоров В.О. та Олійник М.О. відбувся з 13 по 21 липня в Мюнхені/Фрауенкимзее. Тематика зустрічі була пов'язана х проектом, який фінансується Німецькою службою академічних обмінів (DAAD) та направлений на продовдення співробітництва між німецькими та украаїнськими факультетами в майбутньому з метою використання сінергії при впровадженні начальної програми з клінічного мислення.

У листопаді 2024 р. доцент Федоров В.О. прийняв участь у програмі, яка складалася з 2 частин: перший день були проведені майстер-класи, де були обговорені результати впровадження набутих знань у освітні програми українських ВНЗ. У другій частині учасники візьмуть участь у симпозіумі «Клінічні міркування та майбутня роль моделювання в медичній освіті» за участю представників інститутів медичної дидактики з усієї Німеччини.

Участь у даному заході сприяє продовженню співпраці з медичними фахівцями ЗВО Німеччини по адаптації до Європейських навчальних програм. [4]

Проект продовжує свою роботу, кількість клінічних випадків українською мовою зростає, працювати з ними стає цікавіше. Вважаємо, що Casus має гарні перспективи і сподіваємось на залучення нових студентів та викладачів для участі і впровадженні нових технологій в навчальний процес.

Професорсько-викладацький склад, відповідальний за роботу в напрямку ендокринології, активно поєднує навчально-методичну, наукову діяльність з лікувальною практикою, зосереджуючи увагу на актуальних проблемах ендокринної патології. Професор Журавльова Лариса Володимирівна та доцент Кривоносова Олена Михайлівна забезпечують інтеграцію новітніх досліджень у практику лікування ендокринологічних пацієнтів. Сучасна медична освіта потребує не лише оновлених знань, а й гнучких інструментів, що дозволяють ефективно інтегрувати наукові досягнення в клінічну практику. Доцент кафедри Кривоносова Олена Михайлівна є співавтором декількох навчальних посібників, що є яскравим прикладом того, як професійна методична робота трансформується в дієві ресурси для формування клінічного мислення та підвищення практичної компетентності майбутніх лікарів. Посібник «Актуальні підходи до лікування хворих на цукровий діабет» (2019 р.) заслуговує окремої уваги через свою прикладну спрямованість. У ньому представлено оновлені терапевтичні алгоритми

ведення пацієнтів із цукровим діабетом 1 і 2 типів, а також пацієнток із гестаційним діабетом, з урахуванням вікових, метаболічних та психосоціальних особливостей. Посібник також висвітлює практичні аспекти організації харчування та фізичної активності, що є невід'ємними компонентами комплексної діабетологічної допомоги. Це робить його важливим інструментом як для студентів та інтернів, так і для практикуючих ендокринологів та сімейних лікарів. Навчальний посібник «Основи діагностики, лікування та профілактики основних ендокринних захворювань» (2024 р.), адаптований до програмного змісту освітнього компоненту «Ендокринологія», пропонує ґрунтовне охоплення ключових аспектів ендокринної патології. У ньому системно викладено сучасні уявлення щодо етіології, клінічних проявів, діагностичних стратегій та терапевтичних підходів до захворювань ендокринної системи. Чітка структуризація матеріалу за тематичними блоками — від патології острівцевого апарату підшлункової залози до порушень функції надниркових залоз, гіпоталамо-гіпофізарної системи та статевих залоз — дозволяє студентам швидко орієнтуватися в складному матеріалі, а лікарям — оперативно знаходити відповіді на клінічно значущі питання. Використання зазначених посібників у навчальному процесі створює якісну методичну платформу для засвоєння складних клінічних концепцій. Завдяки поєднанню теоретичної глибини з практичною доцільністю, вони сприяють підготовці фахівців, здатних приймати обґрунтовані клінічні рішення, адаптовані до сучасних стандартів медичної допомоги.

Доцент Кривоносової О.М. активно здійснює навчальну діяльність, зокрема проводить практичні заняття та читає лекційні курси для здобувачів освіти українською та англійською мовами, проводить цілісну навчально-методичну підтримку здобувачів освіти за спеціальністю «Технології медичної діагностики та лікування». Як відповідальна за навчально-методичне забезпечення підготовки даного контингенту здобувачів освіти, вона постійно оновлює навчальні програми, методичні рекомендації, силабуси відповідно до актуальних освітніх стандартів. Олена Михайлівна проводить заняття та читає лекції для студентів-бакалаврів, у тому числі за вибірковим освітнім компонентом «Ендокринологія з оцінкою результатів досліджень», що передбачає глибоке залучення студентів до аналізу лабораторних та інструментальних методів у контексті клінічної ендокринології. Такий підхід стимулює розвиток клініко-діагностичного мислення, що є необхідною умовою якісної медичної підготовки.

Окремим напрямом роботи є підготовка студентів 6 курсу за вибірковим освітнім компонентом «Актуальні питання ендокринології». Заняття мають клініко-практичну спрямованість, що дозволяє студентам набувати навичок клінічного аналізу, оцінки ефективності лікування, прийняття рішень у реальних або змодельованих ситуаціях. Доцент Кривоносова О.М. є також автором електронних курсів для цієї категорії здобувачів освіти, що забезпечує гнучкий доступ до матеріалів та стимулює самостійну роботу здобувачів освіти.

Професорсько-викладацький склад кафедри успішно поєднує педагогічну діяльність з активною консультативною роботою на базі ендокринологічного відділення КНП ХОР «Обласна клінічна лікарня», а також із науковими дослідженнями в галузі ендокринології. Професор Журавльова Л.В. та викладачі кафедри є постійними учасниками фахових конференцій, симпозіумів та науково-практичних форумів, де презентують результати наукової та клінічної діяльності, беруть участь в обміні досвідом з колегами з різних регіонів України. Доцент Кривоносова О.М. приділяє значну увагу науково-дослідній роботі студентів, активно керуючи підготовкою тез доповідей до участі у Всеукраїнських та Міжнародних наукових конференціях.

Список використаної літератури

1. Харківська вища медична школа: визнання крізь час та покоління. В.М. Лісовий, В.А. Капустник, В.В. М'ясоєдов та ін.; за заг.ред. В.М. Лісового, В.А. Капустника. Харків: ХНМУ, 2023. 352 с., фото та іл.
2. http://vnmed3.kharkiv.ua/.
3. https://knmu.edu.ua/news/predstavnyky-hnmu-stazhuvalysya-v-nimechchyni/.
4. https://knmu.edu.ua/news/predstavnyky-hnmu-vzyaly-uchast-u-seminari-v-nimechchyni/.

Досягнення кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології — історія і сьогоденність

Проф. Л.В. Журавльова, доц. А.В. Власенко
Харківський національний медичний університет

Стаття присвячена питанню історії кафедри внутрішньої медицини №3 та ендокринології Харківського національного медичного університету — до 150 річчя кафедри. Автори в ході дослідження уточнили дату створення та історичні етапи становлення кафедри та її сьогодення.

Ключові слова: Імператорський Харківський університет, кафедра внутрішньої медицини №3 та ендокринології Харківського національного медичного університету, В.Г. Лашкевич, В.Г. Почепцов, В.М. Хворостінка, Л.В. Журавльова, харківська вища медична школа, якість навчання на кафедрі, «Гастроенетрологія», «Кардіологія», «Ендокринологія», «Ревматологія», висококваліфікована допомога населенню, ураження внутрішніх органів у хворих на цукровий діабет 2-го типу.

Achievements of the department of internal medicine №3 and endocrinology — history and present

Prof. L.V. Zhuravlyova, assoc. prof. A.V. Vlasenko
Kharkiv National Medical University

The article is devoted to the history of the Department of Internal Medicine №3 and Endocrinology of Kharkiv National Medical University, commemorating the 150th anniversary of the department. In the course of the study, the authors clarified the date of establishment, the historical stages of the department's formation, and its present-day activities.

Keywords: Imperial University of Kharkiv, Department of Internal Medicine №3 and Endocrinology of Kharkiv National Medical University, V.G. Lashkevych, V.G. Pocheptsov, V.M. Khvorostinka, L.V. Zhuravlyova, Kharkiv Higher Medical School, quality of education at the department, Gastroenterology, Cardiology, Endocrinology, Rheumatology, highly qualified medical assistance to the population, internal organ damage in patients with type 2 diabetes mellitus.

Контактна інформація: Журавльова Лариса Володимирівна —
Заслужений діяч науки і техніки України, д.мед.н., професор
Харківський національний медичний університет
lv.zhuravlova@knmu.edu.ua

Стаття надійшла до редакції 09.04.2026 р.